

In het kader van de realisatie van een woonverkaveling ter hoogte van de Molenstraat in Ertvelde (deelgemeente van Evergem, provincie Oost-Vlaanderen) voerde een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv op 25 en 26 april 2016 een prospectie met ingreep in de bodem uit op het terrein. Opdrachtgever voor het onderzoek was Matexi Projects nv. Het vooronderzoek is uitgevoerd volgens de Bijzondere Voorwaarden opgesteld door Onroerend Erfgoed.

Het plangebied met een oppervlakte van ongeveer 1,6ha is onderzocht door middel van 15 proefsleuven van hoofdzakelijk 2m breed. In het noorden kon een deel van het terrein niet onderzocht worden door de aanwezigheid van een loods. Tijdens dit vooronderzoek is in het westelijk deel van het plangebied een oostwest georiënteerde structuur aangetroffen, alsook een mogelijk brandrestengraf. In het noorden word het erf mogelijk begrensd door een greppel. Het oostelijk deel van het terrein was grotendeels verstoord door verstoringen afkomstig van de afbraak van de zuivelfabriek Bouchier in de jaren '90 van de 20ste eeuw. Aangezien er in het westelijk deel archeologisch relevante sporen aanwezig waren, wordt hier een vervolgonderzoek over een oppervlakte van ca. 2500m² geadviseerd.

ERTVELDE MOLENSTRAAT

BASISRAPPORT

D/2016/12.811 / 08

SCHELTJENS Sofie, WYNS Gwendy

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE

ERTVELDE MOLENSTRAAT (prov. OOST - VLAANDEREN)

BASISRAPPORT

Monument
Vandekerckhove

Auteur: Sofie SCHELTJENS, Gwendy WYNS
Redactie: Bert ACKE

Monument Vandekerckhove nv
Oostrozebekestraat 54
8770 INGELMUNSTER

Afdeling Archeologie
Rapport 2016/08

Afbeelding op schutblad: Algemeen beeld op de site tijdens de prospectie.

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Opgaving ☐	Prospectie ☒
Vergunningsnummer: 2016/148	
Datum aanvraag: 23/03/2016	
Naam aanvrager: WYNS Gwendy	
Naam site: EVERGEM Molenstraat-Molenwegel-Eeklostraat-Benninckstraat-Stuivenbergstraat	
Naam aanvrager metaaldetectie: WYNS Gwendy	
Vergunningsnummer metaaldetectie: 2016/148 (2)	

Opdrachtgever:	Matexi Projects nv Franklin Rooseveltlaan 180 8790 Waregem
Uitvoerder:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Bevoegde Vlaamse overheid:	Stani Vandecatsye (erfgoedconsulent, Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen)
Bevoegde Intergemeentelijke Archeologische Dienst:	/
Projectleider:	Bert Acke
Leidinggevend archeoloog:	Gwendy Wyns
Archeologisch team:	Sofie Scheltjens, Raf Trommelmans
Plannen:	Sarah Dalle
Conservatie:	/
Materiaaltekeningen:	/
Start veldwerk:	25/04/2016
Einde veldwerk:	26/04/2016
Wetenschappelijke begeleiding:	/
Projectcode:	ERMO16
Provincie:	Oost-Vlaanderen
Gemeente:	Ertvelde
Plaats:	Molenstraat
Lambertcoördinaten:	zie situeringsplan in bijlage 1
Kadastrale gegevens:	Evergem, Afdeling 4, Sectie F, percelen 365h, 365s, 364n, 363e3, 360x, 360y
Beheer opgravingsdata:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Beheer vondsten:	Matexi Projects nv Franklin Rooseveltlaan 180 8790 Waregem
Titel:	Archeologische prospectie Ervelde Molenstraat (provincie Oost-Vlaanderen). Basisrapport.
Rapportnummer:	2016/08
Contact:	info@monument.be; T: +32 51 31 60 80

1. INHOUDSTAFEL

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS.....	2
1. INHOUDSTAFEL	3
2. INLEIDING	5
3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS	7
3.1. GEOGRAFISCHE EN TOPOGRAFISCHE SITUERING.....	7
3.2. GEOMORFOLOGISCHE EN BODEMKUNDIGE SITUERING.....	10
4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS.....	13
4.1. ERTVELDE	13
4.1.1. Historische informatie	13
4.1.2. Archeologische informatie.....	16
4.2. MOLENSTRAAT	18
4.2.1. Historische informatie	18
4.2.2. Archeologische informatie.....	18
5. ONDERZOEKSMETHODE.....	21
5.1. ALGEMEEN.....	21
5.1.1. Vraagstelling.....	21
5.1.2. Randvoorwaarden.....	22
5.2. BESCHRIJVING	24
5.2.1. Voorbereiding.....	24
5.2.2. Veldwerk.....	24
5.2.3. Verwerking en rapportage.....	25
6. SPOREN EN STRUCTUREN	27
6.1. STRATIGRAFIE EN BODEMOPBOUW.....	27
6.2. RUIMTELIJKE SPREIDING EN BEWARING.....	31
6.3. ANTROPOGENE SPOREN	32
7. VONDSTEN	41
8. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS	43
9. SYNTHESE	47
10. LITERATUUR	49
11. BIJLAGEN	51

2. INLEIDING

In het kader van de realisatie van een woonverkaveling ter hoogte van de Molenstraat in Ertvelde (deelgemeente van Evergem, provincie Oost-Vlaanderen) voerde een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv op 25 en 26 april 2016 een prospectie met ingreep in de bodem uit op het terrein. Opdrachtgever voor het onderzoek was Matexi Projects nv. Het vooronderzoek is uitgevoerd volgens de Bijzondere Voorwaarden opgesteld door Onroerend Erfgoed. Het doel van deze prospectie betreft een evaluatie van het plangebied, waarbij de bewaring van de bodem en archeologische resten, die door de geplande bouwwerken zouden verstoord worden, geregistreerd en gewaardeerd worden.

In dit basisrapport worden de resultaten van de prospectie met ingreep in de bodem voorgesteld. Voorafgaand worden de geografische, geomorfologische, bodemkundige, historische en archeologische situering van het plangebied in Ertvelde toegelicht, alsook de gebruikte methodologie en technieken tijdens het onderzoek. Vervolgens worden de resultaten besproken en wordt een interpretatie gegeven aan de aangetroffen sporen en vondsten. Als besluit volgt een synthese met aanbevelingen voor verder archeologisch onderzoek. Het geheel wordt verduidelijkt door middel van kaarten en foto's. Als bijlage zijn de gedigitaliseerde overzichtsplannen opgenomen. Bij het rapport hoort een digitale drager met daarop de plannen en de digitale versie van deze tekst. De diverse inventarissen en foto's worden ter beschikking gesteld via een link naar een externe webruimte.

Langs deze weg wordt eveneens dank betuigd aan volgende personen en instanties die zorgden voor een aangename samenwerking en bijdroegen tot het vlotte verloop van het onderzoek: Brecht Dhaenens en collega's (Matexi Projects nv) en Stani Vandecatsye (Onroerend Erfgoed).

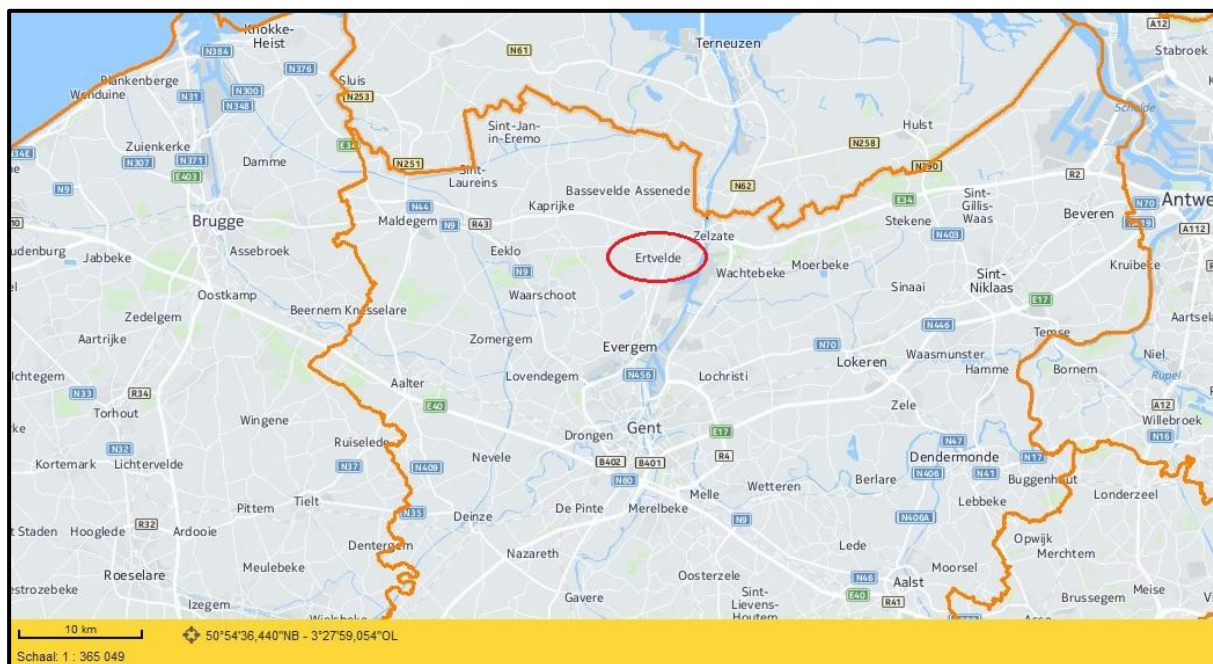

3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS

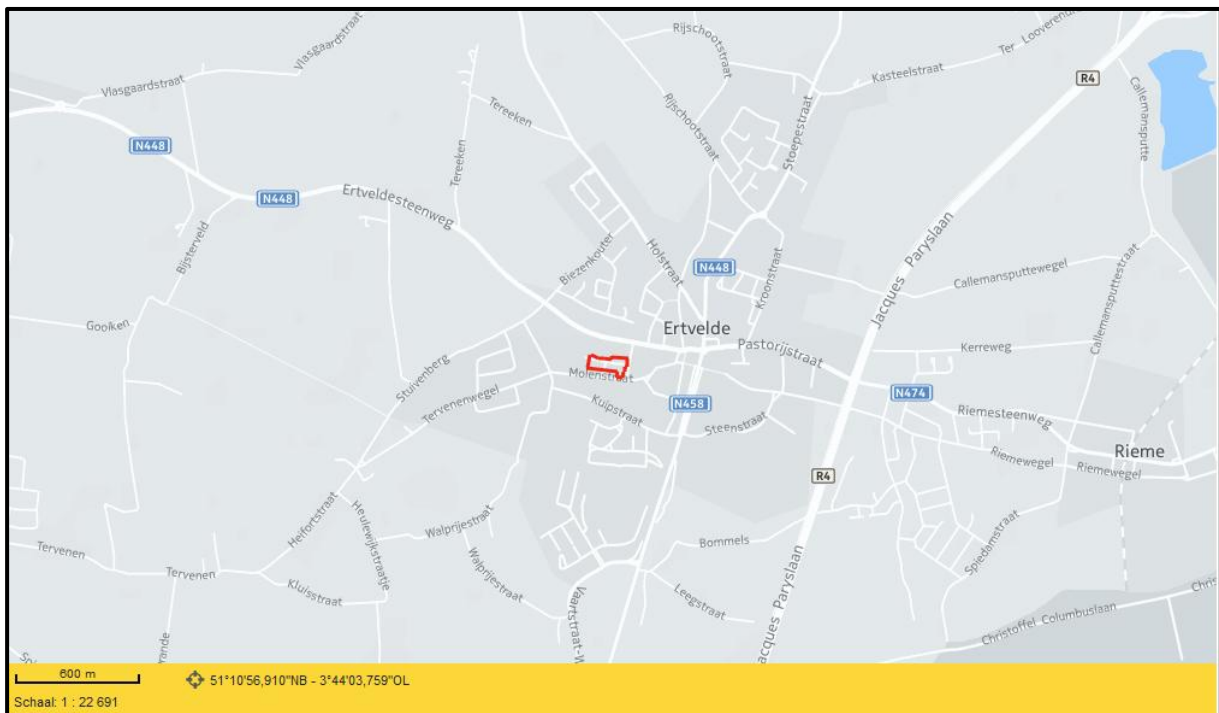
3.1. Geografische en topografische situering¹

Het plangebied bevindt zich ten westen van het centrum van Ertvelde, deelgemeente van Evergem, gelegen in het noorden van de provincie Oost-Vlaanderen. Ertvelde ligt ten noordwesten van Gent, tussen Zelzate en Evergem, en situeert zich in de Gentse kanaalzone, op de grens tussen het Gentse Houtland en het Meetjesland. Ten noorden grenst het dorp aan Assenede en Zelzate, ten oosten aan Gent, ten zuiden aan Kluizen en ten westen aan Sleidinge en Oosteeklo. De Schipgracht of Burggravenstroom met aftakking naar Eeklo, de Oostwatergang en de Avrijevaart vormen de voornaamste waterlopen. Het stratenpatroon van het dorp wordt bepaald door de bocht van de Antwerpse heerweg naar Oosteeklo, tot de 16de eeuw de belangrijkste verkeersader door Ertvelde. Deze heerweg, gesitueerd op de zandrug tussen Antwerpen en Brugge, doorkruist de gemeente van oost naar west. De parochie Ertvelde ontstond op de kruising van de heerweg met de Biervlietse Gentweg. Ten oosten bevindt zich de Jacques Parijslaan/R4.

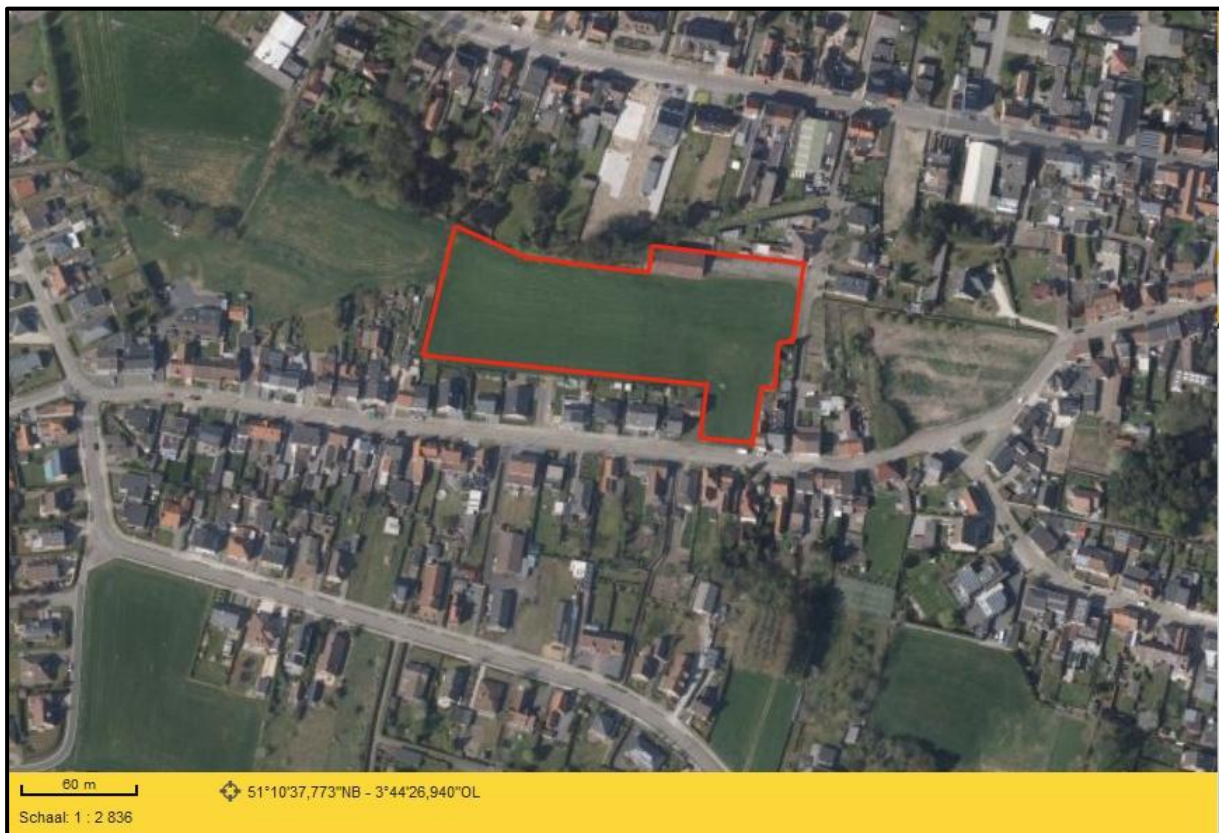

Figuur 1: Situering van de gemeente Ertvelde (© <http://www.geopunt.be/kaart>).

¹ Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed: ID 121318.

Figuur 2: Situering van het plangebied in Ertvelde (© <http://www.geopunt.be/kaart>).

Figuur 3: Situering van het plangebied op luchtfoto (© <http://www.geopunt.be/kaart>).

Ertvelde is gelegen in de Vlaamse Vallei en wordt gekenmerkt door een laag en vlak gebied met een matig uitgesproken microreliëf. In het noorden van de gemeente vindt men overwegend matig droge tot zeer droge zandgronden terug. Ten zuiden daarvan matig tot vrij natte zandbodems. In het natuurlandschap van Ertvelde is een heidegebied en een moerassig deel te onderscheiden. De heide, met Rieme (in het oosten) en Tervenen (in het westen) als oudste gehuchten, strekte zich uit aan de Antwerpse heerweg, en werd slechts in de 14de eeuw ontgonnen. In het moerassige gedeelte, tussen Kluizen en de Antwerpse heerweg, was de hoeve van Waalpreit het ontginningscentrum.

De onderzoekslocatie bevindt zich tussen de Molenstraat, de Molenwegel en de Eeklostraat. Het plangebied is voorafgaand aan de prospectie in gebruik als akker- en weiland. De oppervlakte van het terrein bedraagt ongeveer 1,6ha en de hoogte varieert tussen +9,15m TAW en +10,01m TAW.

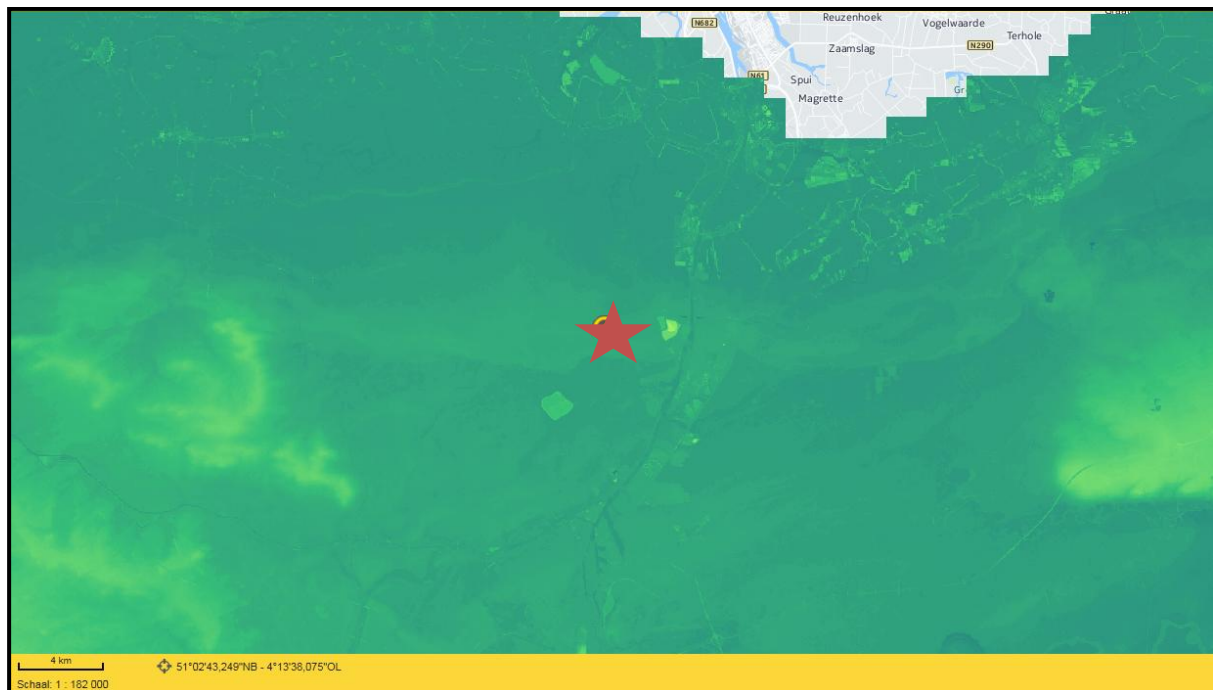

Figuur 4: Overzicht van het plangebied (vanuit het oosten), tijdens de prospectie met ingreep in de bodem.

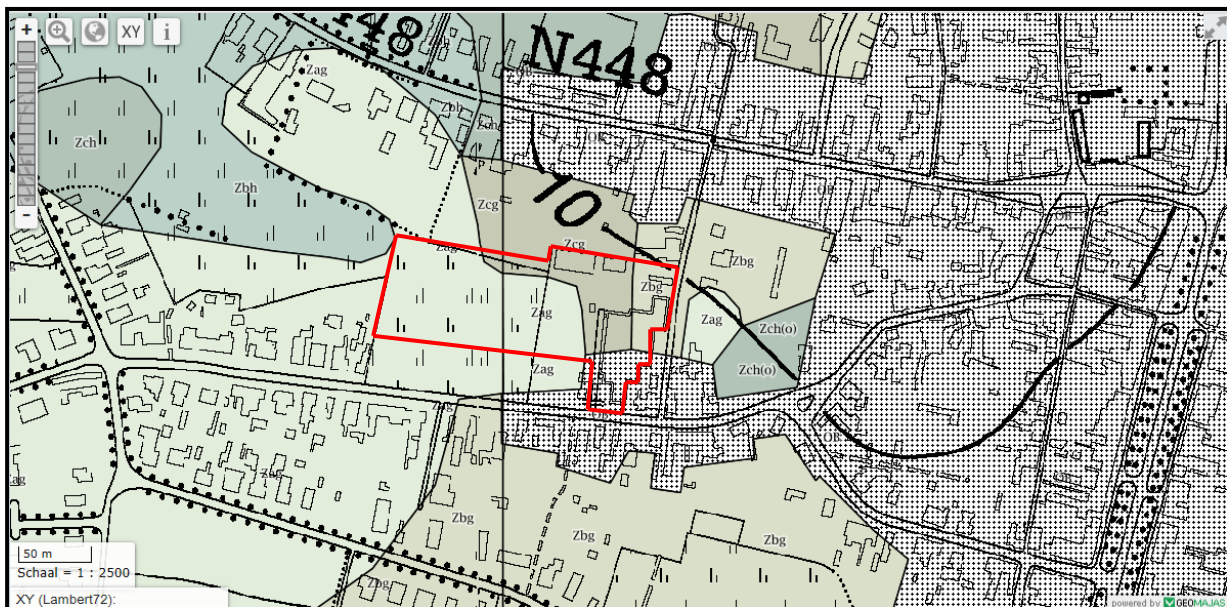
3.2. Geomorfologische en bodemkundige situering

Het grondgebied van Ertvelde is gelegen in de Vlaamse Vallei, een opgevuld rivierdal dat zich uitstrekt van de huidige Scheldemonding in het noorden tot de valleien van de Leie en Schelde in het zuiden. De cuesta van Oedelem-Zomergem en tertiaire opduikingen te Aalter en Lotenhulle vormen de westelijke begrenzing van dit gebied, dat in het oosten begrensd wordt door de cuesta van Stekene-Waasmunster. Tijdens het Pleistoceen is de Vlaamse Vallei gevormd door afwisselende fasen van uitschuren van rivieren en afzetten van sedimenten. Als gevolg van zeespiegeldaling tijdens de glacials, trekt de Noordzee terug in noordoostelijke richting en zoeken de rivieren zich een weg tussen de kleirijke cuesta's van Oedelem-Zomergem en Stekene-Waasmunster, waarbij de rivierbeddingen steeds dieper ingesneden worden door het hoge verval en hierdoor een omvangrijke depressie ontstaan is. Tijdens de interglacialen dringt de Noordzee de Vlaamse Vallei binnen en wordt deze depressie gevuld met zand en klei afkomstig van de rivieren en de zee. De laatste ijstijd (Weichseliaan) wordt gekenmerkt door klimaatschommelingen, waarbij de Vlaamse Vallei geleidelijk afgesloten is met een zandrug van Maldegem tot Stekene, gevormd door alluviale sedimenten en zanden, die door polaire winden zijn aangevoerd vanuit het drooggevalen Noordzeebekken. Hierdoor moesten de rivieren een uitweg zoeken en wordt het verloop gezocht in noordoostelijke richting. Tijdens het Holocene zijn de rivieren via de Beneden-Schelde doorgebroken naar de Noordzee.²

Figuur 5: Situering van het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel (© <http://www.geopunt.be/kaart>).

² <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/pdf/geologieSchetsWeb.pdf>; DE CLERCQ 1998.

Figuur 6: Bodemkundige opname ter hoogte van het plangebied op de topografische kaart (© <http://www.dov.vlaanderen.be>).

Ertvelde wordt hierbij gesitueerd ter hoogte van de dekzandrug Lembeke-Stekene, die de oostelijke voortzetting van de dekzandrug van Maldegem vormt. Dit landschap wordt begrensd door het vlaklandschap van Bassevelde in het noorden, de Scheldepolders in het oosten, de Moervaartdepressie in het zuidoosten en het kommengebied van Sleidinge in het zuidwesten. Deze dekzandrug heeft een zwakhellende noordflank en een steile zuidflank, waarbij de top een microreliëf van noordoost-zuidwest georiënteerde ruggen en depressies vertoont.³

De bodemopbouw ter hoogte van het plangebied is gekarteerd als een zeer droge zandbodem met ijzer en/of humus B-horizont (Zag). Dergelijke gronden komen voor op sterk ontwaterde locaties, zoals duinen en hoge zandruggen. De noordoostelijke zone is echter gekarteerd als een droge (Zbg) tot matig droge (Zcg) zandbodem met ijzer en/of humus B-horizont. Deze bodemseries verschillen morfologisch weinig van Zag-gronden, met uitzondering van het eventueel voorkomen van roestverschijnselen vanaf 60cm diepte. De teelaarde van ongeveer 25cm dik rust op de resten van een podzolbodem, die verweerd is bij diepgaande ingrepen in de bodem door landbouwactiviteiten.⁴

³ <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/pdf/lokeren14Qweb.pdf>

⁴ VAN RANST & SYS 2000: 176-225.

4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

4.1. Ertvelde

Aan de hand van historische bronnen en archeologische sites wordt getracht een context te scheppen van de gemeente Ertvelde, wat van belang kan zijn bij de interpretatie van de resultaten van het archeologisch vooronderzoek.

4.1.1. Historische informatie

De vroegste vermelding van Ertvelde is te situeren in 1167 als Artevelde. De betekenis ervan zou teruggaan op het Voorgermaanse “aret”, wat uitstekend of schitterend betekent, en “veld”.⁵ Volgens andere meningen gaat de benaming terug op “hert”.⁶ Een derde mening gaat ervan uit dat de benaming verwijst naar het harde veld, een plaats met vaste grond in tegenstelling tot moerassige plaatsen.⁷ Het maakte deel uit van het Ambacht Assenede in de Vier Ambachten, grotendeels toebehorend aan de graven van Vlaanderen. Naast het Ambacht Assenede vormden de heerlijkheden van de burggravij (met hoofdzetel te Heusden) en de Averij, beide lenen van het grafelijk leenhof van de Oudburg van Gent, de belangrijkste enclaves in dit gebied. Reeds vanaf de 12de eeuw werden de burggraven in Ertvelde vermeld. Ze lieten op de ‘Hoge Wal’ een *castrum* bouwen dat tijdens de Gentse opstand in 1385 werd vernield. De heerlijkheid Averij, gesticht in 1227, strekte zich uit over de gemeenten Kluizen en Ertvelde en werd doorsneden door het Averijvaardeken, grensbeek tussen beide parochies.

Op kerkelijk gebied ontstond de parochie in de 12de eeuw uit de moederparochie Assenede. In 1232 werd de afbakening van de parochies Ertvelde en Kluizen vastgelegd. De kerk, toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw, was een villakerk of eigenkerk van de burggraaf van Gent, gebouwd op de kruising van de Antwerpse heerweg en de Biervlietse Gentweg. De burggraaf van Gent oefende tot het einde van het Ancien Régime het patronaatschap over de kerk uit. De parochie maakte voor 1570 deel uit van het bisdom Utrecht, nadien van het bisdom Gent, dekenij Evergem.

Bij de opstanden van de Gentenaars tegen het centrale gezag in 1385 en 1488-93 had de gemeente sterk te lijden. Bij de strafexpeditie van de Franse koning tegen het opstandige

---

⁵ GYSSELING 1983: 163-187.

⁶ TAVERNIER-VERECKEN 1968.

⁷ DEBRABANDERE *et al.* 2010: 79.

Gent in 1385 bezette het Franse leger Ertvelde. Het "kasteel" van de burggraaf werd vernield en het dorp volledig ontredderd. Ook bij de gevechten tegen hertog Filips de Goede werd Ertvelde volledig verwoest. In de 16de eeuw werd zij dusdanig geteisterd dat er een ware ontvolking van de streek volgde. Eind 17de en begin 18de eeuw leed de gemeente onder de Franse veroveringsoorlogen.

Op de Ferrariskaart (1770-1777) is te zien dat de bewoning van Ertvelde zich op dat moment voornamelijk situeert rond de kerk en het dorpsplein met dichte aaneengesloten bebouwing. Ten oosten ervan is het kleine gehuchtje Averije zichtbaar. Op de kaart van Vandermaelen (1846-1854) is een vergelijkbare situatie te zien, met een iets uitgebreide bewoning.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden door de Duitsers in Ertvelde en Kluizen bunkers gebouwd die deel uitmaakten van de *Hollandstellung*, een versterkte linie ter verdediging van de landgrens ten noorden van Gent en van de Scheldemonding. Nog 34 van deze bunkers bleven bewaard (1971) in Ertvelde.

De wijk Rieme was door zijn ligging aan het kanaal Gent-Ternenzen reeds in de 19de eeuw een handelscentrum van vooral asse, kalk en scheikundige meststoffen. Het station van Ertvelde, op de lijn Gent-Terneuzen (geopend in 1865), werd dan ook op Rieme gebouwd. De grote industriële uitbouw van deze wijk met vnl. petrochemische nijverheid ontwikkelde zich vooral in de eerste helft van de 20ste eeuw, na de oprichting van het bedrijf Kuhlmann, een fabriek van zwavelzuur en superfosfaten, in 1911.

Door zijn ligging aan het kanaal Gent-Terneuzen had Ertvelde en de door Gent geannexeerde kanaalzone veel te lijden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Op 10 mei 1940 had de eerste luchtaanval plaats op het bedrijf Purfina in Rieme. De kerktorens van Doornzele, Kluizen, Rieme en Ertvelde werden opgeblazen. Tijdens de bombardementen in de meidagen van 1944 vernielde de Amerikaanse luchtmacht de Duitse benzinevoorraden in de industriezone van Rieme en werd een groot deel van de parochie vernield.

Figuur 7: Situering van het plangebied op de kaart van Ferraris (© <http://www.geopunt.be/kaart>).

Figuur 8: Situering van het plangebied op de kaart van Vandermaelen (1846-1854) (© <http://www.geopunt.be/kaart>).

4.1.2. Archeologische informatie

In Ertvelde en de nabije omgeving werden reeds heel wat archeologische onderzoeken uitgevoerd. Hieronder worden de belangrijkste per periode besproken.

Aan de Hoge Avrije werd door de Kale-Leie Archeologische Dienst (KLAD) vuursteen materiaal aangetroffen dat vermoedelijk uit de steentijden dateert.⁸ Aan de Walprijestraat, 2km ten zuidwesten van het plangebied, werd door middel van prospectie silexmateriaal gevonden te dateren van het midden paleolithicum tot het neolithicum.⁹ Tijdens de aanleg van een aardgasleiding (Fluxys) werden ter hoogte van de Rijschootstraat twee mogelijke haardkuilen uit de steentijden aangetroffen.¹⁰ Bij het archeologisch onderzoek aan het Kluizendok werd vuursteen materiaal gevonden dat dateert uit het neolithicum en mesolithicum.¹¹

Aan de Hoge Avrijestraat werden in een depressie een kuil, grachten en vondsten uit de metaaltijden aangetroffen.¹² Op de sites 't Zandeken en 't Hultjen werd tijdens het onderzoek op het Kluizendok een waterput uit de 5de-6de eeuw voor Chr. gevonden. Daarnaast werd er op 't Hultjen een drenkkuil uit de vroege ijzertijd aangetroffen. In één van de waterputten zijn drie zeer uitzonderlijke houten eergetouwscharen gevonden.¹³ Naast resten van bewoning werden er ook funeraire restanten uit deze periode aangetroffen. Drie kringgreppels die deel uitmaakten van grafheuvels uit de bronstijd werden via luchtfotografie ontdekt: ten zuiden van de Moerhuisbrug, ten zuidwesten van de Molenstraat aan het Schildeken en aan het Heifort.¹⁴ Tijdens een proefsleuvenonderzoek te Rieme-Noord werd een circulaire greppel met een diameter van 8,5m aangetroffen. Mogelijk dateert deze uit de metaaltijden of de Romeinse periode, maar een andere functie en datering, bv middeleeuwse hooimijt, is ook mogelijk.¹⁵

Op het Kluizendok werden 3 sites ('t Zandeken, 't Hultjen en de Puymeersen) uit de Romeinse periode gevonden. Op de site 't Zandeken waren 6 bewoningskernen binnen een grachtencomplex aanwezig. De erven bestonden telkens uit een hoofdgebouw, een

---

⁸ VANHEE 2011: 17-20.

⁹ CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, 970544.

¹⁰ CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, 1017 & 1018.

¹¹ LALOO *ET AL.* 2009: 110.

¹² CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, 970545.

¹³ LALOO *ET AL.* 2009: 112-133.

¹⁴ BOURGEOIS *ET AL.* 1999: 50.

¹⁵ HOORNE *ET AL.* 2009: 21-27.

waterput en enkele bijgebouwen. Ze dateren tussen het einde van de 1ste en de 2de eeuw na Chr. Daarnaast werd nog een concentratie brandrestengraven uit de 2de eeuw aangetroffen. De site 't Hultjen bestond uit 10 bewoningskernen binnen een grachten-complex. Deze site werd tussen de 2de en 3de n. Chr. gedateerd. Ter hoogte van de Puymeersen werd een hoofdgebouw gevonden.¹⁶

Na de Romeinse periode werden pas opnieuw sporen van bewoning teruggevonden uit de middeleeuwen. Bij het onderzoek aan het Kluizendok werden een aantal houtskoolmeilers uit de volle middeleeuwen gevonden.¹⁷ Tijdens het onderzoek op de Fluxys aardgasleiding¹⁸ en de vooronderzoeken aan de Hoge Avrije¹⁹ en Rieme-Noord²⁰ werden houtskoolmeilers uit de late middeleeuwen aangetroffen. Aan Rieme-Noord werden naast de meilers nog 2 grachten uit de late middeleeuwen aangesneden.²¹

In Ertvelde zijn ook een aantal sites met walgracht aanwezig. Op 1 km ten zuiden van het terrein bevindt zich het beschermd monument de Hoge Wal. Deze castrale motte werd aan het einde van de 12de eeuw opgericht en bestaat uit een opper- en neerhof.²² Daarnaast is ook de Walprijhoeve mogelijk gesticht in de 12de eeuw.²³ Uit de 13de eeuw dateren het Goed ter Averije en een site aan de Reigerstraat, twee sites met walgracht.²⁴

---

¹⁶ LALOO ET AL. 2009: 140-156, 328-336, 356-359.

¹⁷ LALOO ET AL. 2009: 44-46, 369-378.

¹⁸ CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, 1014, 1015, 1016, 1019, 1020.

¹⁹ VANHEE 2011: 13.

²⁰ HOORNE ET AL. 2009: 29-56.

²¹ HOORNE ET AL. 2009: 29-56.

²² CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, 972085.

²³ CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, 970546.

²⁴ CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, 972548 & 970552.

4.2. Molenstraat

Aan de hand van historische bronnen en archeologische sites wordt getracht een context te scheppen van het plangebied ter hoogte van de Molenstraat, wat van belang kan zijn bij de interpretatie van de resultaten van het archeologisch vooronderzoek.

4.2.1. Historische informatie

Op de kaart van Ferraris (circa 1770-1777) wordt het plangebied weergegeven als een door hagen begrensde akker of weide. Ten zuidoosten van het plangebied is een molen, de Burggravenmolen, zichtbaar. Op de kaart van Popp is het plangebied nog steeds onbewoond en in gebruik als akker of weiland. Ook de molen is nog aanwezig.

4.2.2. Archeologische informatie

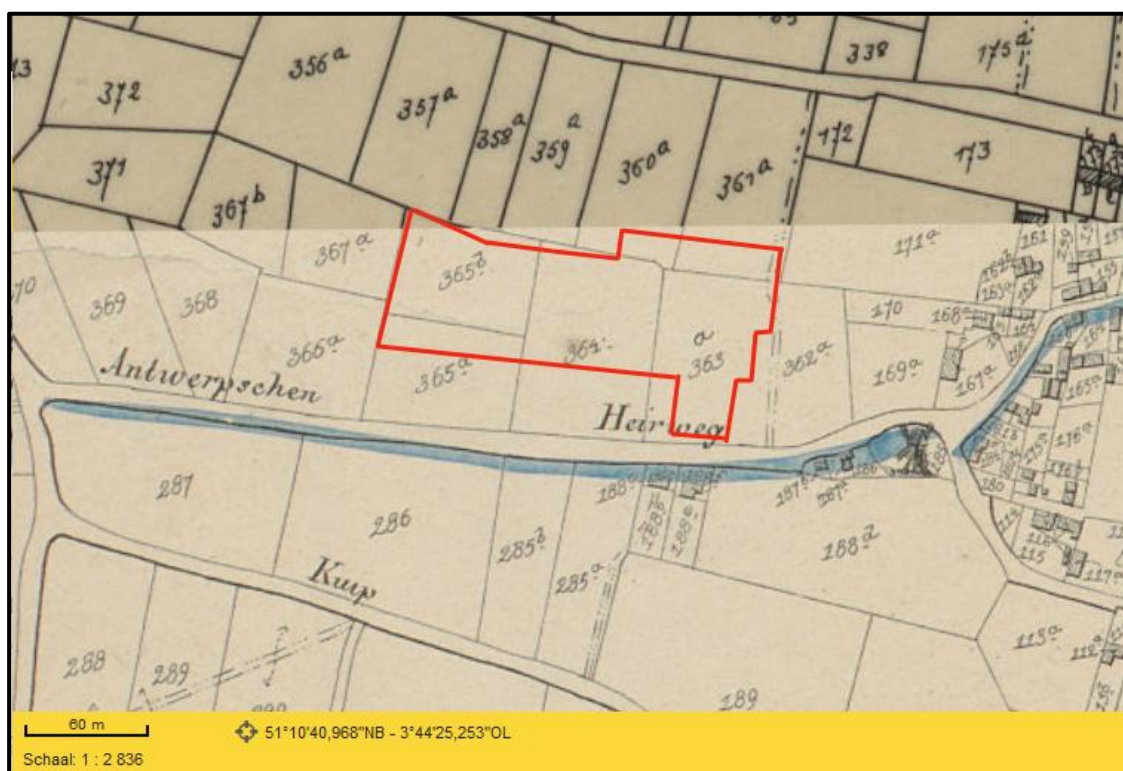
Op het plangebied is er voorafgaand het archeologisch proefsleuvenonderzoek nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. Aan de overzijde van de Molenstraat, ten zuidoosten van het terrein, werd in de 13de eeuw een molen op een wal gebouwd, de Burggravenmolen. Tussen de 16de en het midden van de 20ste eeuw werd deze geleidelijk aan afgebroken (Centrale Archeologische Inventaris, 970549). Net ten noorden van waar deze molen gestaan heeft, werd in januari 2015 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door De Logi en Hoorne. Hierbij werden een greppel, kuilen en verstoringen uit de recente periode gevonden.²⁵

---

²⁵ DE LOGI & DE KREYGER 2015.

Figuur 9: Situering van het plangebied op de kaart van Ferraris (1771-1778) (© <http://www.geopunt.be/kaart>).

Figuur 10: Situering van het plangebied op kaart van Popp (1842-1879) (© <http://www.geopunt.be/kaart>).

5. ONDERZOEKSMETHODE

5.1. Algemeen

In het kader van de realisatie van een woonverkaveling ter hoogte van de Molenstraat in Ertvelde door Matexi heeft Onroerend Erfgoed een prospectie met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven geadviseerd. Het doel van deze prospectie betreft een evaluatie van het plangebied, waarbij de bewaring van de bodem en archeologische resten geregistreerd en gewaardeerd worden.

5.1.1. Vraagstelling

Het archeologisch onderzoek is verricht volgens de Bijzondere Voorwaarden, opgesteld door Onroerend Erfgoed. Hierbij zijn de volgende onderzoeksvragen in acht genomen:²⁶

- Welke bodemopbouw is waargenomen binnen het plangebied? In hoeverre is deze bodemopbouw intact? Welke factoren speelden hierbij een rol en wat is de repercussie op de bewaringstoestand van archeologische sporen?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving, zijn deze sporen natuurlijk en/of antropogeen en wat is hun bewaringstoestand?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en kunnen ze op basis van vondstmateriaal en/of op basis van vulling gedateerd worden?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie? Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting? Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten?
- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen gebouwplattegrond uit de IJzertijd?
- Wat is de waarde van de vastgestelde archeologische vindplaats voor de regio (Wachtebeke / de dekzandrug Maldegem-Stekene). In hoeverre zijn gelijkaardige vindplaatsen gekend en gedocumenteerd in deze regio?
- Kan voor deze vindplaats het principe van behoud in situ nagestreefd worden gelet de geplande werkzaamheden en de overgang van een agrarisch gebruik naar een woonfunctie?

---

²⁶ *Bijzondere Voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Ertvelde Molenstraat.*

- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
  1. Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
  2. Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

5.1.2. Randvoorwaarden

De werkwijze voor deze prospectie opgelegd in de Bijzondere Voorwaarden omvat de volgende richtlijnen:²⁷

- de proefsleuven zijn 2m breed;
- de verschillende rijen van proefsleuven worden uitgegraven volgens de methode van ononderbroken parallelle proefsleuven
- de afstand tussen de proefsleuven bedraagt in de breedte niet meer dan 15m;
- hierbij wordt 10% opgelegd door middel van proefsleuven in een vast grid en 2,5% door middel van kijkvensters en/of dwarsseuven.
- De zijden van de kijkvensters meten maximaal de afstand tussen twee sleuven. De kijkvensters en/of dwarsseuven moeten voldoende groot zijn om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden.

Voorafgaand aan het onderzoek werd door de bouwheer gevraagd om de woonblokken te vermijden met de proefsleuven. Bij het aanleggen van de kijkvensters diende hier echter geen rekening mee gehouden te worden. Ten noorden van het terrein bevond zich een loods die normaal gezien voorafgaand het onderzoek afgebroken zou worden. Deze werken liepen echter enige vertraging op waardoor de loods bij de start van het onderzoek nog niet afgebroken was. Daarom werd er beslist om de sleuven ter hoogte van de loods te compenseren met een oostwest gerichte sleuf die gedeeltelijk 4m breed was.

---

²⁷ *Bijzondere Voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Ertvelde Molenstraat.*

Figuur 11: Sfeerbeeld tijdens de aanleg van het vlak en opschaven van de sporen in kijkvenster 1.

5.2. Beschrijving

5.2.1. Voorbereiding

De nodige afspraken betreffende deze opdracht, waaronder de planning en praktische afspraken, zijn tijdens de startvergadering op 12 april 2016 gemaakt.

5.2.2. Veldwerk

Het plangebied is onderzocht door middel van vijftien werkputten. Alle werkputten, met uitzondering van werkput 10, zijn noordzuid georiënteerd. Aangezien de loods in het noorden nog niet afgebroken was, konden hier geen werkputten aangelegd worden. Ook in het zuiden van het plangebied ter hoogte van werkput 6, kon een klein deel van het plangebied niet onderzocht worden. Het verharde baantje dat hier lag, maakte deel uit van de oprit van één van de omwonenden. In totaal kon zo ongeveer 1000m² niet onderzocht worden. In totaal is 1400m² of bijna 10% van de onderzoekbare oppervlakte (ca. 1,5ha) onderzocht door middel van proefsleuven tijdens deze prospectie. Door middel van kijkvensters en dwarssleuven werd 240m² of 1,6% onderzocht van de onderzoekbare oppervlakte.

De vooropgestelde 12,5% werd niet behaald omdat een aantal delen van het onderzoeksgebied niet onderzocht konden worden (aanwezigheid oprit en loods). Aangezien het met de reeds aangelegde proefsleuven en kijkvensters duidelijk was dat er zich in het westelijk deel van het onderzoeksgebied een archeologisch waardevolle site bevond en het oostelijk deel een vrij hoge verstoringsgraad kende (zie verder), zou het aanleggen van meer proefsleuven en kijkvensters niet meer inzicht verschaffen en de afbakening van de voorgestelde advieszone niet beïnvloeden.

Na het afbakenen van deze werkputten is de teelaarde door een graafmachine met een gladde bak verwijderd. Tijdens het machinaal afgraven zijn de sporen opgeschaafd met de schop en vervolgens genummerd, digitaal gefotografeerd en gemarkeerd. Daarnaast zijn overzichtsfoto's genomen van de werkputten. De omvang van de werkputten, de hoogtes van het aanlegvlak, de sporen en de bodemprofielen zijn ingemeten met een GPS-toestel. Vondsten of monsters die bij het opschaven van het aangelegde vlak of de sporen zijn aangetroffen, zijn onmiddellijk verzameld en van een vondstenkaart voorzien.

Sporen, vondsten en monsters worden met behulp van een tablet geregistreerd in een database met de projectcode ERM016 (**ERT**velde **MO**lenstraat 2016) als referentie. De coupes van archeologische en natuurlijke sporen alsook de bodemprofielen van de werkputten zijn digitaal gefotografeerd. Bodemprofielen en coupes van archeologische sporen zijn vervolgens met behulp van een tablet getekend op schaal 1:20 en beschreven in de database. De archeologische vondsten en monsters, die tijdens het couperen of het leeghalen van de sporen zijn aangetroffen, zijn onmiddellijk verzameld en voorzien van een vondstenkaart.

5.2.3. Verwerking en rapportage

Na het veldwerk is gestart met de verwerking en rapportage van alle informatie. De gegevens opgeslagen in de database tijdens het veldwerk zijn gecontroleerd, verfijnd aan aangevuld. De vondsten zijn gereinigd en gedetermineerd. Het opmetingsplan is verwerkt in AutoCAD en Adobe Illustrator tot afbeeldingen. Ten slotte is het rapport geschreven. Er werden geen externe specialisten geraadpleegd tijdens het onderzoek.

6. SPOREN EN STRUCTUREN

Tijdens het archeologisch vooronderzoek aan de Molenstraat in Ertvelde zijn in totaal 24 sporen geregistreerd. Het gaat hoofdzakelijk om paalkuilen en greppels, maar mogelijk ook om een brandrestengraf. Voor de situering van de proefsleuven en sporen wordt verwezen naar de grondplannen, die achteraan in dit rapport opgenomen zijn als bijlage.

6.1. Stratigrafie en bodemopbouw

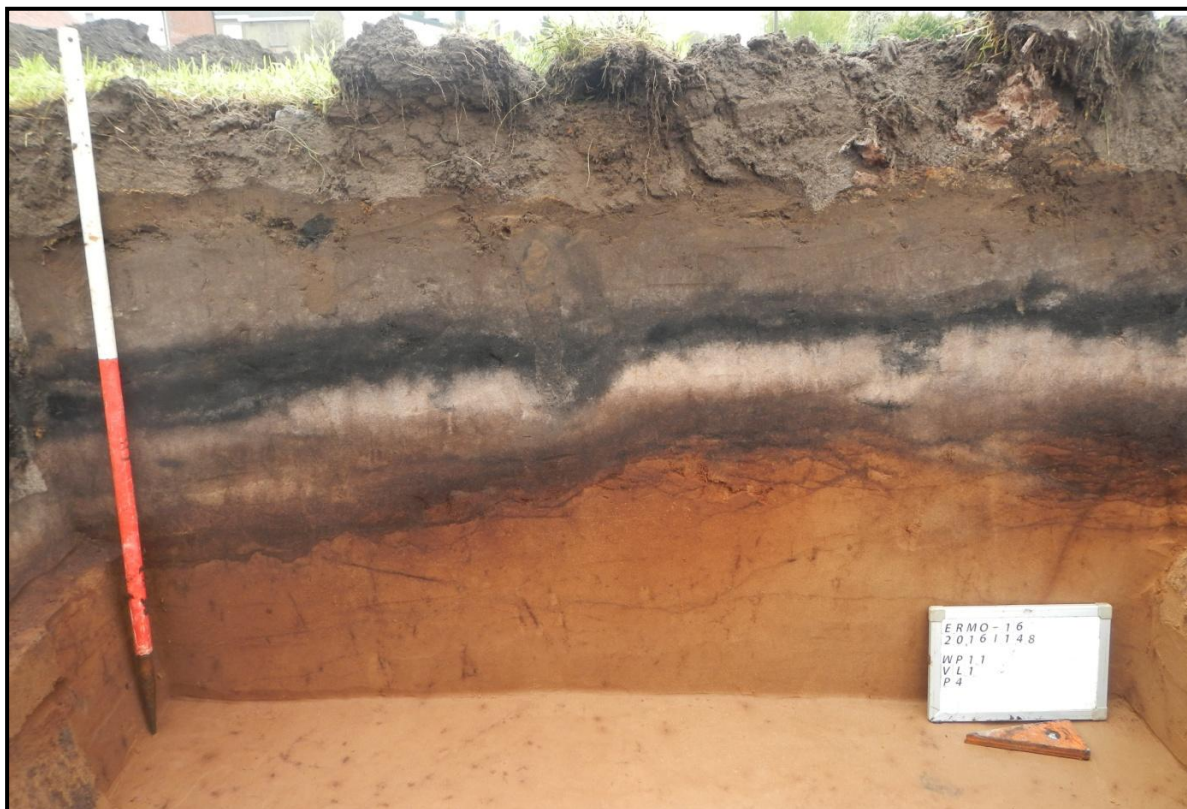
De bodemopbouw ter hoogte van het plangebied is gekarteerd als een zeer droge, droge of matig droge zandbodem met ijzer en/of humus B-horizont, waarbij de teelaarde van ongeveer 25cm dikte op de resten van een podzolbodem rust en roestverschijnselen vanaf ongeveer 60cm tot 120cm diepte voorkomen. Aangezien de podzolbodem ter hoogte van de onderzoekslocatie eerder beperkt bewaard is, is het archeologisch vlak aangelegd op het niveau van de ijzeraanrijkingshorizont (Bs) of op de overgang van de resten van deze horizont naar de moederbodem. Hierbij wordt de zichtbaarheid en de bewaring van de archeologische sporen gegarandeerd. Uitzondering betreft de noordwestelijke en noordelijke zone, waar de oorspronkelijke bodemopbouw vrijwel intact is en het niveau van het archeologisch vlak op de uitlogingshorizont (E) aangelegd is. Het gaat om een humus-ijzerpodzol met ijzeraanrijkingshorizont (Bs-horizont) onder de humusaanrijkingshorizont (Bh-horizont) boven de zandbodem (C-horizont), waarbij de bodem van de teelaarde ingewerkt is in de restanten van de podzolbodem. De dikte van de teelaarde neemt in deze zone toe tot ongeveer 50cm en omvat een oudere cultuurlaag (Ap2-horizont) onder de bouwvoor (Ap1-horizont). Hierdoor wordt vermoed dat deze lager gelegen zone meer opgehoogd is bij het in cultuur brengen van het terrein.

Naar de oostelijke en zuidelijke zone toe is de oorspronkelijke bodemopbouw minder bewaard, waarbij de bodem van de teelaarde in de zandbodem is ingewerkt. Ter hoogte van de zuidelijke zone is een oude cultuurlaag met ploeg- of spitsporen (Ap2-horizont) vastgesteld onder de bouwvoor (Ap1-horizont), terwijl deze afwezig is ter hoogte van de oostelijke zone. Op deze plaats was een eierschaalfabriek ingericht tijdens de late 20ste eeuw, waarbij de aanleg en afbraak de oorspronkelijke bodemopbouw verstoord heeft. Hierdoor wordt de bouwvoor (Ap-horizont) gekenmerkt door een zandig pakket met bouwafval, in tegenstelling tot een of meerdere, vrij humeuze cultuurlagen door landbouwactiviteiten.

Figuur 12: Bodemprofiel ter hoogte van de noordwestelijke zone met Ap1-Ap2-Ah-E-Bh-Bs-B/C-sequentie.

Figuur 13: Bodemprofiel ter hoogte van de noordelijke zone met Ap1-Ap2-Ah-E-Bh-Bs-B/C-C-sequentie.

Figuur 14: Bodemprofiel ter hoogte van de zuidelijke zone met Ap1-Ap2-C-sequentie.

Figuur 15: Bodemprofiel ter hoogte van de oostelijke zone met Ap-B/C-C-sequentie.

Op basis van het archeologisch vooronderzoek wordt in het algemeen gesteld dat het oorspronkelijke microreliëf ter hoogte van het plangebied bewerkt is om de beschikbare oppervlakte te vergroten, waarbij de hoger gelegen zones genivelleerd zijn en de lager gelegen zones opgevuld zijn. Hierbij is de bodem van de teelaarde in de oorspronkelijke ondergrond ingewerkt, zodat enkel in lager gelegen terrein de restanten van een podzolbodem aangetroffen zijn.

6.2. Ruimtelijke spreiding en bewaring

Tijdens het archeologisch vooronderzoek zijn in totaal 24 sporen aangetroffen in het plangebied. Het gaat hierbij zowel om natuurlijke als antropogene sporen en enkele recentere ploegsporen. De oudere antropogene sporen concentreren zich in het westen van het plangebied. In het centrum van het plangebied werden geen sporen aangetroffen. Het oosten van het plangebied wordt gekenmerkt door een vrij hoge graad van recente verstoring afkomstig van de afbraak van de eierschaalfabriek Bouchier. In het algemeen zijn deze archeologische sporen goed bewaard en tekenen ze zich relatief scherp af in het vlak. Tijdens het couperen van 2 van deze sporen bleken deze nog 10 tot 15cm diep te zijn ten opzichte van het archeologisch niveau.

Figuur 16: 'Leeg' kijkvenster in het centrum van het plangebied.

6.3. Antropogene sporen

In het westen van het terrein werden verspreid over sleuven 1, 2 en 3 14 sporen van antropogene aard aangetroffen.

S3 bevindt zich in het westen van WP 1 en is een rechthoekig spoor met een heterogene donkerbruiningrijze vulling. Spoor 4 is een afgerond rechthoekig spoor met een houtskoolvulling. Door de aard van de vulling kan het gaan om een spoor met een funeraire context (brandrestengraf), maar door de verstoring en het ontbreken van verbrand bot kan dit niet met zekerheid gezegd worden. Indien het niet om een brandrestengraf gaat, is het mogelijk dat ook dit spoor deel uitmaakt van structuur 1 (zie hieronder).

Figuur 17: S3 in grondvlak.

Figuur 18: S4 in grondvlak.

Sporen 12, 13 en 16-21 bevinden zich in werkput 3 en kijkvenster 1 en zijn paalsporen die deel uitmaken van een oost west georiënteerde structuur bestaande uit 3 palenrijen. Sporen 5-8 in werkput 2 liggen in het verlengde van deze palenrijen en maken mogelijk ook deel uit van deze structuur. Alle sporen hebben een ronde tot ovale of afgerond rechthoekige vorm en een heterogene donkerbruingrijze vulling. Om een inschatting te kunnen maken van de diepte van de sporen werden 2 ervan, S13 en S17, gecoupeerd. Beide sporen waren ongeveer 10-15cm diep bewaard en hadden een vrij komvormig profiel. Noch tijdens de aanleg van het vlak als tijdens het couperen van de sporen werden vondsten aangetroffen, waardoor een datering voorlopig niet mogelijk is.

Figuur 19: Sporen 12, 13 en 16-21 in werkput 3 en kijkvenster 1.

Figuur 20: S7 in grondvlak.

Figuur 21: S8 in grondvlak.

Figuur 22: S 17 in grondvlak.

Figuur 23: S13 in doorsnede.

Figuur 24: S17 in doorsnede.

In het noorden van werkputten 3 en 4 werd een 0,8m brede greppel aangetroffen. Aangezien het verloop in werkput 4 zeer vaag was, werd deze gevolgd vanaf werkput 3 om na te gaan of de greppel een buiging naar het zuiden maakt en zo de structuur mogelijk omgrenst. Ongeveer 2m na werkput 4 stopt de greppel echter. Er kan dus niet met zekerheid gezegd worden of deze deel uitmaakt van het erf waartoe ook de structuur behoort.

Figuur 25: Greppel S[11, 14] in grondvlak.

Het westen van het plangebied was voor een groot deel verstoord door de afbraak van de zuivelfabriek Bouchier in de jaren '90 van de 20ste eeuw. De diepte van de verstoringen varieerde van 0,5m tot 1m. Aangezien de C-horizont zich hier op een diepte van 20 tot 30cm bevond, is het onwaarschijnlijk dat er onder de verstoringen nog archeologische sporen bewaard zijn gebleven. Tussen de verstoringen werden verder ook geen archeologische sporen waargenomen.

Figuur 26: Zicht op verstoringen in werkput 10 langs de loods.

Figuur 27: Zicht op de verstoringen in werkput 12.

7. VONDSTEN

Tijdens de aanleg van het vlak zijn uit de vulling van een ploegspoor (S9) een wandscherf uit roodgeglazuurd aardewerk en een bodemfragment uit steengoed (inv. nr. 4 en 5) verzameld. Beide dateren het spoor in de recente periode (20ste eeuw). Daarnaast werd er in het zuiden van werkput 2 een wandfragment technisch aardewerk (zoutcontainer) en een wandfragment gedraaid aardewerk (Eifelwaar) (inv. nr. 2 en 3) in een restant van de B-horizont aangetroffen. Beide fragmenten kunnen in de Romeinse periode gedateerd worden. In werkput 6 werd in een ploegspoor een randfragment vroegrood aardewerk (inv. nr. 1) aangetroffen dat in de volle middeleeuwen gedateerd kan worden.

8. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS

De archeologische prospectie ter hoogte van de Molenstraat in Ertvelde heeft in totaal 24 sporen aan het licht gebracht. Het gaat hierbij om een aantal oudere sporen, waarvan het merendeel deel uitmaakt van een structuur, in het westen van het plangebied. Het oosten van het plangebied is voor het merendeel verstoord tijdens de afbraak van de zuivelfabriek Bouchier in de jaren '90 van de 20ste eeuw. De beantwoording van de onderzoeksvragen, opgesteld in de Bijzondere Voorwaarden,²⁸ wordt geformuleerd als volgt:

- Welke bodemopbouw is waargenomen binnen het plangebied? In hoeverre is deze bodemopbouw intact? Welke factoren speelden hierbij een rol en wat is de repercussie op de bewaringstoestand van archeologische sporen?

De bodemopbouw ter hoogte van het plangebied is gekarteerd als een zeer droge, droge of matig droge zandbodem met ijzer en/of humus B-horizont, waarbij de teelaarde van ongeveer 25cm dikte op de resten van een podzolbodem rust en roestverschijnselen vanaf ongeveer 60cm tot 120cm diepte voorkomen. De podzolbodem was met uitzondering van de noordwestelijke en noordelijke zone eerder beperkt bewaard. In de oostelijke en zuidelijke zone is de oorspronkelijke bodemopbouw minder bewaard, waarbij de bodem van de teelaarde in de zandbodem is ingewerkt. Ter hoogte van de zuidelijke zone is een oude cultuurlaag met ploeg- of spitsporen (Ap2-horizont) vastgesteld onder de bouwvoor (Ap1-horizont), terwijl deze afwezig is ter hoogte van de oostelijke zone. Op deze plaats is immers infrastructuur ingericht geweest tijdens de late 20ste eeuw, waarbij de aanleg en afbraak de oorspronkelijke bodemopbouw verstoord heeft. Hierdoor wordt de bouwvoor (Ap-horizont) gekenmerkt door een zandig pakket met bouwafval, in tegenstelling tot een of meerdere, vrij humeuze cultuurlagen door landbouwactiviteiten. Ondanks deze factoren zijn de archeologische sporen in de westelijke zone vrij goed bewaard (ongeveer 10-15cm diep). In de oostelijke zone was de aanleg en afbraak van de fabriek waarschijnlijk nefast voor de al dan niet aanwezige archeologische sporen.

---

²⁸ *Bijzondere Voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Ertvelde Molenstraat.*

- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving, zijn deze sporen natuurlijk en/of antropogeen en wat is hun bewaringstoestand?

Ja, in het westen van het plangebied werden een aantal antropogene sporen aangetroffen waarvan de meerderheid deel uitmaakt van een oostwest georiënteerde structuur. Deze sporen betreffen dus paalsporen. Eén spoor, S4, had een houtskoolvulling waardoor het in dit geval ook kan gaan om een brandrestengraf. Verbrand bot ontbreekt echter in de vulling, waardoor dit niet met zekerheid gezegd kan worden. In het noorden wordt het erf mogelijk begrensd door een greppel. Een afbuiging naar het zuiden toe kon echter niet vastgesteld worden omdat de greppel stopt na een aantal meter. Ook vondsten ontbreken waardoor niet met zekerheid gezegd kan worden of deze greppel deel uitmaakt van het erf waartoe ook de structuur behoort. De aftopping van het terrein in acht genomen, is de bewaringstoestand van de sporen goed. Uit de coupes op 2 van de paalsporen bleek dat deze nog tot 10-15cm diep bewaard zijn.

- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en kunnen ze op basis van vondstmateriaal en/of op basis van vulling gedateerd worden?

Ja, de sporen maken deel uit van een oostwest georiënteerde structuur. Noch tijdens de aanleg van het vlak als tijdens het couperen werden vondsten aangetroffen waardoor er geen datering aan de structuur gegeven kan worden. De aflijning en vulling laten waarschijnlijk toe om een datering in de volle middeleeuwen uit te sluiten.

- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie? Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting? Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten?

Ja, waarschijnlijk gaat het om 1 of meerdere structuren. Er is in de proefsleuven slechts 1 spoor met gelijkaardige vulling aangetroffen dat niet tot de structuur behoort wat een dense occupatie eerder uitsluit.

- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen gebouwplattegrond uit de IJzertijd?

Neen, op het eerste zicht lijken de sporen in de Romeinse of middeleeuwse periode te dateren. Verder onderzoek zal meer informatie opleveren.

- Wat is de waarde van de vastgestelde archeologische vindplaats voor de regio (Wachtebeke / de dekzandrug Maldegem-Stekene). In hoeverre zijn gelijkaardige vindplaatsen gekend en gedocumenteerd in deze regio?

De dekzandrug tussen Maldegem en Stekene is vanaf de steentijd tot in de moderne tijd een aantrekkelijke plaats geweest om zich te vestigen. Diverse prospecties in deze regio tonen duidelijk diverse steentijdsites aan gaande van het finaalpaleolithicum tot in het neolithicum. In het projectgebied werden echter geen silexartefacten vastgesteld. Wel zijn duidelijk bewoningssporen aanwezig die in de Romeinse of middeleeuwse periode kunnen gedateerd worden.

- Kan voor deze vindplaats het principe van behoud *in situ* nagestreefd worden gelet de geplande werkzaamheden en de overgang van een agrarisch gebruik naar een woonfunctie?

Neen, gezien de geringe diepte van de archeologische sporen ten opzichte van het maaiveld en de geplande werken is een behoud *in situ* niet aangewezen.

- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet *in situ* bewaard kunnen blijven:
  1. Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?

Het vervolgonderzoek omvat $50\text{m} \times 50\text{m} = 2500\text{m}^2$. De gemiddelde diepte die moet afgegraven worden is circa 0,4m.

2. Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij het vervolgonderzoek?

Een belangrijk aandachtspunt vormt het onderzoek naar de aangetroffen, gedeeltelijke structuur, vooral naar de typologie en datering toe. Bij het vooronderzoek kon deze structuur ruim gedateerd worden in de Romeinse of middeleeuwse periode. Daarnaast werd een vermoedelijk brandrestengraf aangetroffen. Dit spoor dient integraal bemonsterd en onderzocht te worden naar crematieresten en vondstmateriaal. Aansluitend kan een ^{14}C -datering en anthracologisch onderzoek uitgevoerd worden. Naast de bewoning en begraving kunnen nog andere structuren verwacht worden, bvb. waterhoudende structuren (waterputten, grachten, ...).

- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Maakt de structuur deel uit van een erf? Wordt deze begrensd door een grachtsysteem? Hoe verhouden de structuren ten opzichte van elkaar en kan er een mogelijke functie gegeven worden?
- Is er bij de structuur een waterput aanwezig of andere waterhoudende structuren (depressie, drenkpoel, grachten, ...)?
- Welke datering kan aan de structuur gegeven worden? Aan welke type van gebouw kan deze gekoppeld worden en zijn hiervoor parallellen gekend? Kan een vergelijk gevonden worden in de nabije of ruime omgeving?
- Kunnen er meerdere fases of erven vastgesteld worden?
- Wat kan er verteld worden over de materiële cultuur (aardewerk, steen, metaal, ...)? Betreft het 'rondslingerend' afvalmateriaal? Welke types aardewerk kunnen er onderscheiden worden en wat vertelt dit over de lokale bewoners?
- Kan op basis van natuurwetenschappelijk onderzoek het lokale milieu gereconstrueerd worden?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Ja, gezien het waarschijnlijk gaat om een erf dat mogelijk bestaat uit meerdere structuren en een waterput en er een mogelijk brandrestengraf werd gevonden, worden volgende natuurwetenschappelijke onderzoeken voorgesteld:

- ¹⁴C: 5
- Dendrochronologisch onderzoek/houtsoortbepaling: 3
- Pollenanalyse: 3
- Macrobotanisch onderzoek: 3
- Anthracologisch onderzoek: 1

9. SYNTHESE

In het kader van de realisatie van een woonverkaveling ter hoogte van de Molenstraat in Ertvelde (deelgemeente van Evergem, provincie Oost-Vlaanderen) voerde een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv op 25 en 26 april 2016 een prospectie met ingreep in de bodem uit op het terrein. Opdrachtgever voor het onderzoek was Matexi Projects nv. Het vooronderzoek is uitgevoerd volgens de Bijzondere Voorwaarden opgesteld door Onroerend Erfgoed. Het doel van deze prospectie betreft een evaluatie van het plangebied, waarbij de bewaring van de bodem en archeologische resten, die door de geplande bouwwerken zouden verstoord worden, geregistreerd en gewaardeerd worden.

Het plangebied met een oppervlakte van ongeveer 1,6ha is onderzocht door middel van 15 proefsleuven van hoofdzakelijk 2m breed. In het noorden kon een deel van het terrein niet onderzocht worden door de aanwezigheid van een loods. In het zuiden, ter hoogte van werkput 6, kon een deel van een verhard baantje niet onderzocht worden omdat het deel uitmaakte van de oprit van één van de omwonenden. In totaal is 1400m² of bijna 10% van de onderzoekbare oppervlakte (ca. 1,5ha) onderzocht door middel van proefsleuven tijdens deze prospectie. Door middel van kijkvensters en dwarssleuven werd 240m² of 1,6% onderzocht van de onderzoekbare oppervlakte. De vooropgestelde 12,5% werd niet behaald omdat een aantal delen van het onderzoeksgebied niet onderzocht konden worden (aanwezigheid oprit en loods). Aangezien het met de reeds aangelegde proefsleuven en kijkvensters duidelijk was dat er zich in het westelijk deel van het onderzoeksgebied een archeologisch waardevolle site bevond en het oostelijk deel een vrij hoge verstoringsgraad kende, zou het aanleggen van meer proefsleuven en kijkvensters niet meer inzicht verschaffen en de afbakening van de voorgestelde advieszone niet beïnvloeden.

Tijdens dit vooronderzoek is in het westelijk deel van het plangebied een oostwest georiënteerde structuur aangetroffen, alsook een mogelijk brandrestengraf. In het noorden word het erf mogelijk begrensd door een greppel. Het oostelijk deel van het terrein was grotendeels verstoord door verstoringen afkomstig van de afbraak van de zuivelfabriek Bouchier in de jaren '90 van de 20ste eeuw. Vermoedelijk is het terrein hiervoor ook afgegraven en genivelleerd.

Aangezien er in het westelijk deel archeologisch relevante sporen aanwezig waren, wordt hier een vervolgonderzoek over een oppervlakte van ca. 2500m² geadviseerd. De gronden buiten deze advieszone kunnen archeologisch vrijgegeven worden. Deze

aanbeveling heeft geen bindende kracht maar dient als advies voor de bevoegde overheid, Onroerend Erfgoed, die het beslissingsrecht heeft over het vervolgtraject.

10. LITERATUUR

• Uitgegeven bronnen

- AMERYCKX J. B., VERHEYE W. & VERMEIRE R., 1995. *Bodemkunde, bodemvorming, bodemeigenschappen, de bodems van België, bodembehoud en – degradatie, bodembeleid en bodempolitiek*. Gent.
- BOURGEOIS J., MEGANCK M., SEMEY J. en VERLAECKT K., 1999. *Cirkels in het land. Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen III*, Gent.
- DEBRABANDERE F., DEVOS F., KEMPENEERS P., MENEN V., RYCKEBOER H., en VAN OSTA W., 2010. *De Vlaamse gemeentenamen*. Verklarend woordenboek, Brussel.
- DE CLERCQ W., 1998. Ongeschreven verleden. Een archeologische kijk op de vroegste bewoningsgeschiedenis van het Land van Nevele. *Het Land van Nevele* 29: 91-160.
- GYSSELING M., 1983. Prehistorische waternamen II. In: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor toponymie en dialectologie* 57, Brussel: 163-187.
- HOORNE J., LALOO P., CROMBE Ph. En DE CLERQ W., 2009. *Archeologisch vooronderzoek te Rieme– Noord (gem. Evergem, prov. Oost-Vlaanderen). Juli tot oktober 2009*. UGent ArcheologischeRapporten - 19.
- LALOO P., DE CLERQ W., PERDAEN Y., CROMBE Ph., 2009. *Het Kluizendokproject. Basisrapportage van het preventief archeologisch onderzoek op de wijk Zandeken (Kluizen, gem. Evergem, prov. Oost-Vlaanderen). December 2005 - december 2009*. UGent Archeologische Rapporten - 20.
- TAVERNIER-VEREECKEN C., 1968. Gentse naamkunde van ca. 1000 tot 1253. Een bijdrage tot de kennis van het oudste Middelnederlands. In: *Bouwstoffen en studiën voor de geschiedenis en de lexicografie van het Nederlands, deel XI*, Brussel.

- VANHEE D., 2011. *Archeologisch vooronderzoek Evergem Hoge Avrije. 25 - 27 januari 2010*. KLAD-Rapport 25.
- VAN RANST E. & SYS C., 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*. Gent.

- **Onuitgegeven bronnen**

- *Bijzondere Voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Ertvelde, Molenstraat.*

- **Internetbronnen**

- *Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen*
<http://www.dov.vlaanderen.be>
<http://www.geopunt.be/kaart>
- *Onroerend Erfgoed*
<http://inventaris.onroenderfgoed.be>
<http://cai.onroenderfgoed.be>

11. BIJLAGEN

- Bijlage 1: situeringsplan
- Bijlage 2: sporenplan
- Bijlage 3: bodemprofielen
- Bijlage 4: plan met advieszone voor opgraving
- Digitale drager met dit rapport, bijlagen en overzichtsplan
- Database met foto's, sporenlijsten en inventarislijsten is te raadplegen via:
<https://apps.monument.be/web/archeologie>. Bij vragen hieromtrent, neem contact via info@monument.be.

Archeologisch vooronderzoek Ertvelde Molenstraat

Bijlage 1
Situeringsplan

- Projectgebied
- Proefsleuven
- Zone die niet onder-
zocht kon worden

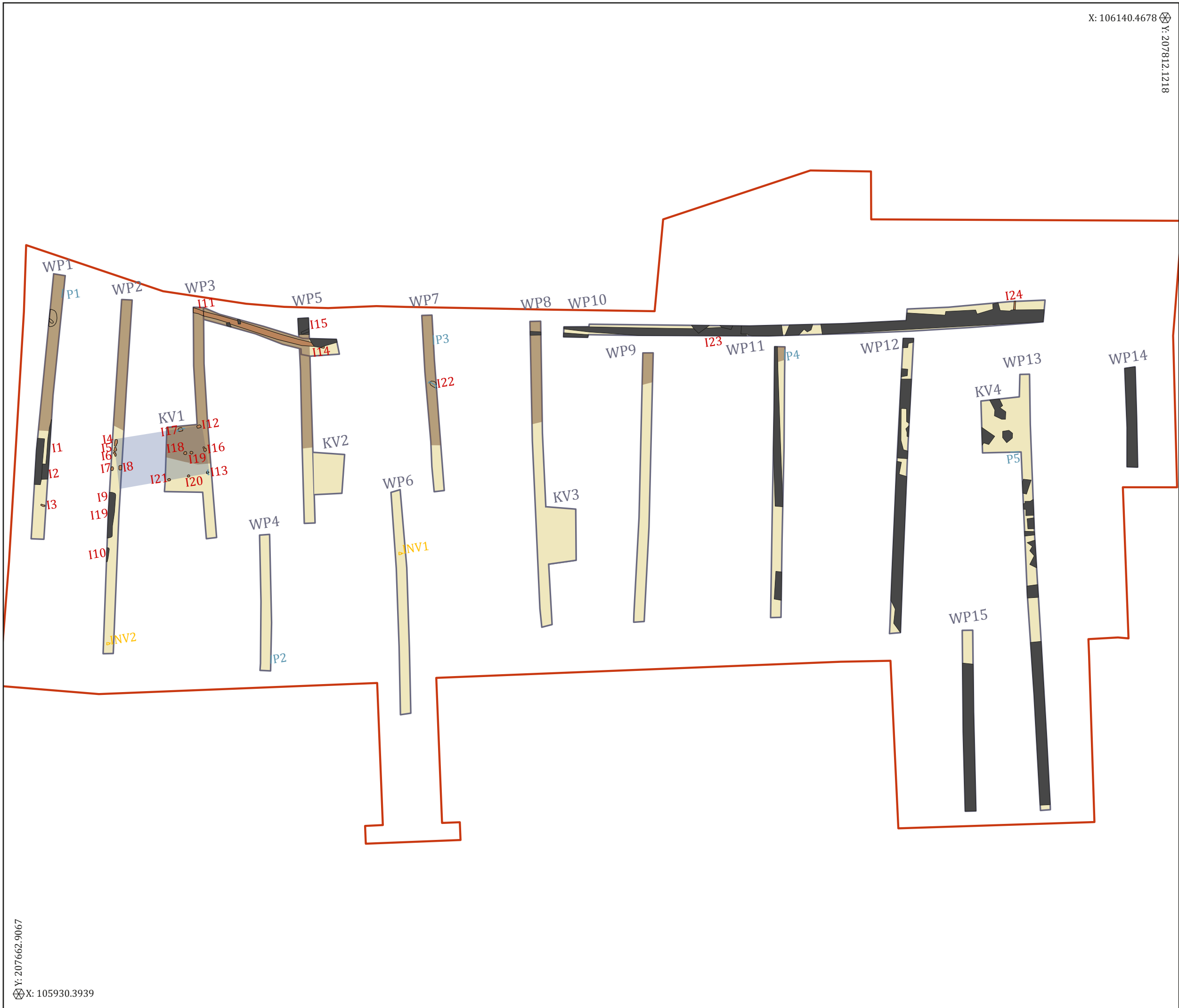

Verg.nr. 2016/148

Coördinaten in Lambert 72

Monument
Vandekerckhove

Archeologisch vooronderzoek Ertvelde Molenstraat

Bijlage 2
Sporenplan

- Projectgebied
- Proefsleuven
- Intacte B-horizont
- Antropogene sporen
- Recente verstoring
- Natuurlijke sporen
- Gebouwplattegrond

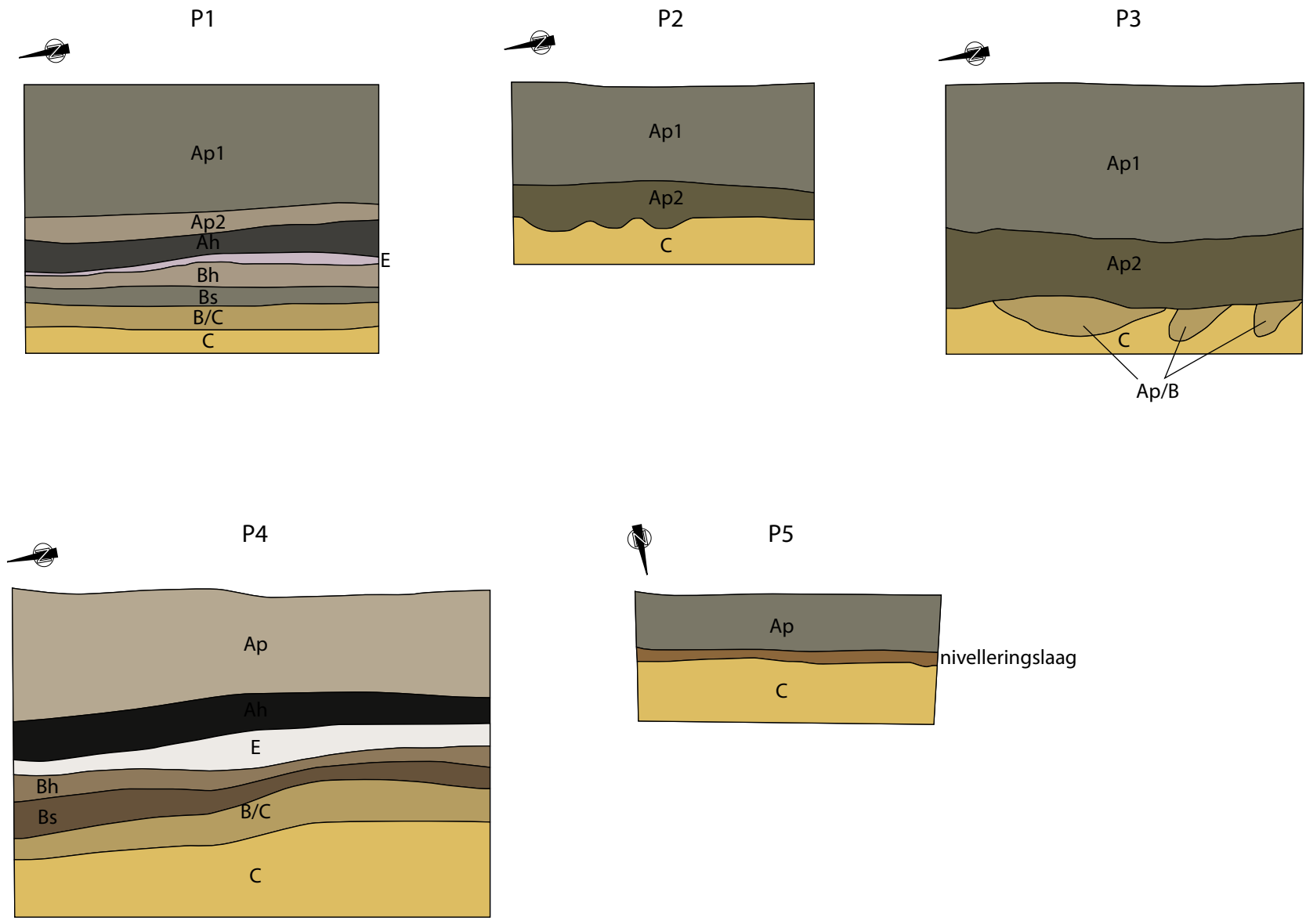
Verg.nr. 2016/148

Coördinaten in Lambert 72

Monument
Vandekerckhove

Archeologisch
vooronderzoek
Ertvelde
Molenstraat

Bijlage 3
Profielen

Verg.nr. 2016/148

Coördinaten in Lambert 72 $\begin{matrix} Y \\ \otimes \\ X \end{matrix}$

Monument
Vandekerckhove

Archeologisch vooronderzoek Ertvelde Molenstraat

Bijlage 4
Advies verder onderzoek

200m

150m

100m

50m

0m

- Projectgebied
- Proefsleuven
- Geadviseerde zone voor verder onderzoek

Verg.nr. 2016/148

Coördinaten in Lambert 72 $\begin{matrix} Y \\ \otimes \\ X \end{matrix}$

Monument
Vandekerckhove

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE

Ertvelde - Molenstraat 2016

BIJLAGE FOTOLIJST

Monument
Vandekerckhove N.V.

Monument Vandekerckhove nv
Oostrozebekestraat 54
8770 INGELMUNSTER

Auteurs: Scheltjens Sofie
Wyns Wendy

Redactie:

DSCN4539.JPG - Spoornummer(s): 11 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4538.JPG - Spoornummer(s): 11 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4537.JPG - Spoornummer(s): 11 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4536.JPG - Spoornummer(s): 11 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4535.JPG - Spoornummer(s): 11 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4534.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Sfeer 1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4533.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Sfeer 1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4532.JPG - Spoornummer(s): 17 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4531.JPG - Spoornummer(s): 17 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4529.JPG - Spoornummer(s): 17 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4528.JPG - Spoornummer(s): 13 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4527.JPG - Spoornummer(s): 13 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4526.JPG - Spoornummer(s): 13 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4525.JPG - Spoornummer(s): 22 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4524.JPG - Spoornummer(s): 22 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4523.JPG - Spoornummer(s): 22 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4522.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 5 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4521.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 5 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4520.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur:
Profiel 5 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4519.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur:
Profiel 5 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4518.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur:
Profiel 5 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4517.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Sfeer
1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4516.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / -
Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /8/2/

DSCN4515.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Sfeer
1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4514.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /8/2/

DSCN4513.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /8/2/

DSCN4511.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /8/3/

DSCN4510.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /8/3/

DSCN4509.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /8/3/

DSCN4508.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /8/3/

DSCN4507.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /8/3/

DSCN4506.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /8/3/

DSCN4505.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /8/3/

DSCN4504.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Sfeer 1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4503.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Sfeer 1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4501.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /14//

DSCN4500.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /14//

DSCN4499.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /14//

DSCN4498.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /14//

DSCN4497.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /15//

DSCN4496.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /15//

DSCN4495.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /15//

DSCN4494.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /15//

DSCN4492.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /15//

DSCN4491.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4489.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4488.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4487.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4486.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4484.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4482.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4481.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4480.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4478.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4477.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4476.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4475.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4474.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4473.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4472.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /13//

DSCN4471.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /12//

DSCN4470.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /12//

DSCN4469.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /12//

DSCN4467.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /12//

DSCN4466.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /12//

DSCN4465.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /12//

DSCN4464.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /12//

DSCN4460.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 4 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4459.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 4 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4458.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 4 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4457.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 4 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4456.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 4 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4455.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 4 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4452.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /11//

DSCN4451.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /11//

DSCN4448.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /9//

DSCN4447.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /9//

DSCN4445.JPG - Spoornummer(s): 24 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4444.JPG - Spoornummer(s): 24 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4443.JPG - Spoornummer(s): 24 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4442.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /10//

DSCN4441.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /10//

DSCN4440.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /10//

DSCN4439.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /10//

DSCN4438.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /10//

DSCN4437.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /10//

DSCN4436.JPG - Spoornummer(s): 23 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4435.JPG - Spoornummer(s): 23 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4434.JPG - Spoornummer(s): 23 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4432.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Sfeer 1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4431.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Sfeer 1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4430.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Sfeer 1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4429.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /8//

DSCN4428.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /8//

DSCN4427.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /8//

DSCN4425.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 3 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4423.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 3 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4422.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 3 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4421.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /7//

DSCN4420.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /7//

DSCN4419.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /7//

DSCN4418.JPG - Spoornummer(s): 22 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4417.JPG - Spoornummer(s): 22 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4415.JPG - Spoornummer(s): 22 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4413.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /3/1/

DSCN4412.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /3/1/

DSCN4411.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /3/1/

DSCN4410.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /3/1/

DSCN4409.JPG - Spoornummer(s): 21 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4408.JPG - Spoornummer(s): 21 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

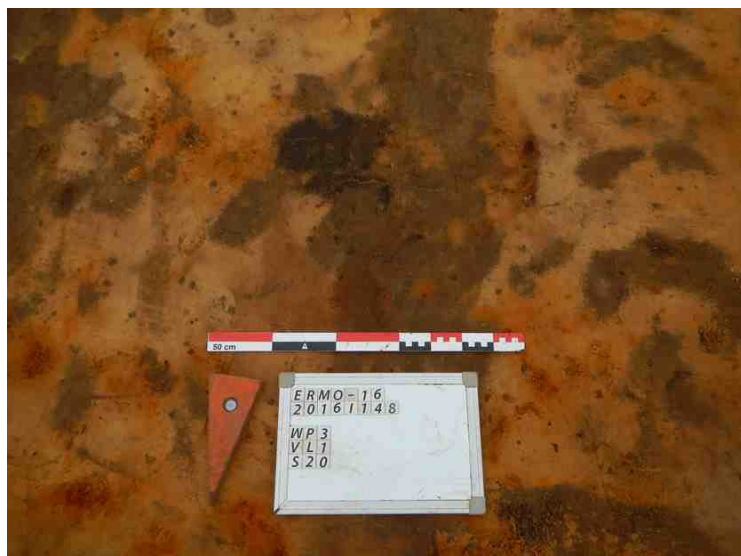
DSCN4407.JPG - Spoornummer(s): 21 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4406.JPG - Spoornummer(s): 20 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4405.JPG - Spoornummer(s): 20 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4404.JPG - Spoornummer(s): 20 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4403.JPG - Spoornummer(s): 12 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4402.JPG - Spoornummer(s): 12 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4401.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Sfeer 1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4400.JPG - Spoornummer(s): 18, 19 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4399.JPG - Spoornummer(s): 18, 19 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4398.JPG - Spoornummer(s): 18, 19 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4397.JPG - Spoornummer(s): 18, 19 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4396.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Sfeer 1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4395.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Sfeer 1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4394.JPG - Spoornummer(s): 17 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4393.JPG - Spoornummer(s): 17 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4392.JPG - Spoornummer(s): 17 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4391.JPG - Spoornummer(s): 16 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4390.JPG - Spoornummer(s): 16 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4389.JPG - Spoornummer(s): 16 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4388.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /5//

DSCN4385.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /5//

DSCN4384.JPG - Spoornummer(s): 15 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4382.JPG - Spoornummer(s): 15 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4381.JPG - Spoornummer(s): 14 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4379.JPG - Spoornummer(s): 14 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4377.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 2 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4376.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 2 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4374.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Profiel 2 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4373.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /4//

DSCN4372.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /4//

DSCN4370.JPG - Spoornummer(s): 13 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4369.JPG - Spoornummer(s): 13 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4368.JPG - Spoornummer(s): 13 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

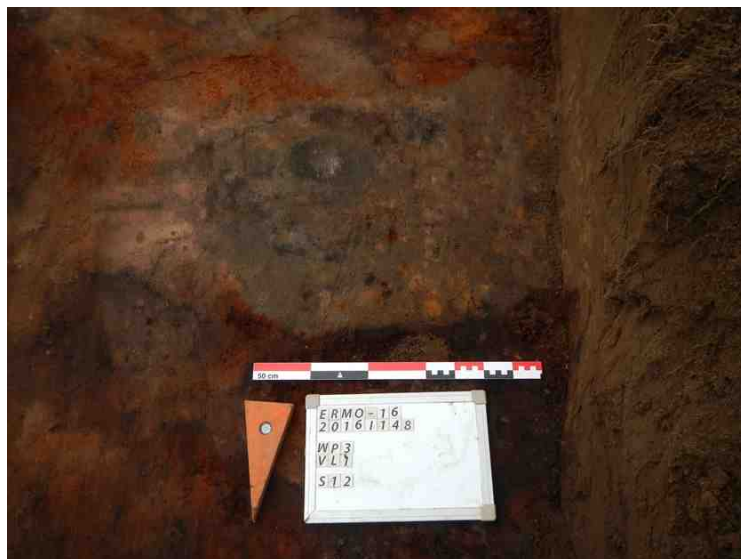

DSCN4367.JPG - Spoornummer(s): 12 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4365.JPG - Spoornummer(s): 12 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4364.JPG - Spoornummer(s): 12 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4363.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /1//

DSCN4362.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /1//

DSCN4361.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /1//

DSCN4359.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /2//

DSCN4357.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /2//

DSCN4355.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /3//

DSCN4354.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /3//

DSCN4353.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /3//

DSCN4350.JPG - Spoornummer(s): 11 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4348.JPG - Spoornummer(s): 10 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4347.JPG - Spoornummer(s): 10 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4346.JPG - Spoornummer(s): 10 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4344.JPG - Spoornummer(s): 9 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4342.JPG - Spoornummer(s): 9 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4340.JPG - Spoornummer(s): 8 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4339.JPG - Spoornummer(s): 8 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4337.JPG - Spoornummer(s): 7 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4335.JPG - Spoornummer(s): 7 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4334.JPG - Spoornummer(s): 5, 6 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4332.JPG - Spoornummer(s): 5, 6 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4331.JPG - Spoornummer(s): 5, 6 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4330.JPG - Spoornummer(s): 4 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4329.JPG - Spoornummer(s): 4 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4328.JPG - Spoornummer(s): 4 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4326.JPG - Spoornummer(s): 3 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4325.JPG - Spoornummer(s): 3 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4322.JPG - Spoornummer(s): 1, 2 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4321.JPG - Spoornummer(s): 1, 2 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: / - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4320.JPG - Spoornummer(s): 1, 2 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: /
- Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4319.JPG - Spoornummer(s): 1, 2 - Inventarisnummer(s): / - Structuur: /
- Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4316.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur:
Profiel 1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4315.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur:
Profiel 1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /

DSCN4313.JPG - Spoornummer(s): / - Inventarisnummer(s): / - Structuur: Sfeer
1 - Zone/Werkput/Kijkvenster/Vlak: /1//